



# NIKOLAJDIS, ANDREJ

**Jugoslovenska tranzicija  
– ratni zločin**

SLAVLJE OSLOBOĐENJA U PULSKOJ ARENI



# NIKOLAIDIS, ANDREJ

## Jugoslovenska tranzicija – ratni zločin

142

U januaru 1989. godine radnici tvornice građevinskih mašina “Radoje Dakić” iz Podgorice, glavnog grada Crne Gore, jedne od jugoslovenskih republika, napustili su fabrički krug i zaputili se pred zgradu Skupštine. Tamo su se pridružili masi demonstranata koja je zahtijevala ostavku komunističkog rukovodstva.

Demonstranti su tražili nove ljude u vrhu Komunističke partije Crne Gore – one koji bi, kako je formulisano, vodili više interesa o radnicima i srpskom narodu, prije svega na Kosovu. Lideri partije optuženi su za “odnarođenost”, izdaju radničkih i nacionalnih interesa, birokratizaciju i korupciju. Optužbe za korupciju sadržavale su navode o ekscesivnoj upotrebi službenih vozila i službenim ručkovima na kojima su partijski lideri jeli pečenu jagnjad. Demonstranti su ih pogrdno nazvali – jagnjofuci.

Događaj je nazvan – “antibirokratska revolucija”. Dotadašnje komunističko rukovodstvo se povuklo, a na njihovo mjesto došli su lideri koje su građani, u “postrevolucionarnoj” euforiji, od milja zvali – “mladi, lijepi i pametni”.

Predsjednik Crne Gore postao je do tada malo poznati činovnik Momir Bulatović, čovjek sa gustim brkovima, koji se u Crnoj Gori – čiji su svi dinastički vladari (osim Danila Petrovića) nosili bradu i brkove – smatraju garancijom ozbiljnosti. Na mjesto premijera doveden je dva metra visoki, naočiti mladić, koji će vremenom razviti impresivan ukus za britanska odijela i švajcarske ručne satove, po imenu Milo Đukanović. Mjesto premijera bilo je njegovo prvo zaposlenje. Mjesto ideologa partije preuzeo je Svetozar Marović, bivši polaznik marksističke škole u Kumrovcu, rodnom mjestu Josipa Broza Tita. On je, osim Marksa, rado citirao i Hegela. Ispostavilo se da je pažljivo čitao i Carla Schmitta, koji u eseju “Duhovno-povijesno stanje suvremenog parlamentarizma” objašnjava kako pacifisti, ukoliko bi ustrajali u odbrani mira, na koncu ne bi imali izbora nego povesti rat protiv onih koji ustrajavaju na ratu kao rješenju konflikta. Kada je Crna Gora 1991. napala hrvatski grad Dubrovnik, Marović je tu vojnu akciju nazvao – “Rat za mir”.

“Antibirokratskom revolucijom” u Crnoj Gori rukovodio je Slobodan Milošević. Smijenjeno crnogorsko komunističko rukovodstvo mjesecima je, sve do demonstracija pred Skupštinom, odolijevalo udarima koji

su stizali iz Beograda, dijelom i zato što je imalo snažnu podršku komunističkih partija ostalih jugoslovenskih republika.

Četvrt vijeka nakon “revolucije”, fabrika “Radoje Dakić” ne postoji. Njeni radnici, koji su predvodili “antibirokratsku revoluciju” koja će dovesti do uvođenja parlamentarne demokratije u Crnoj Gori i tranzicije njene ekonomije iz socijalističke planske privrede u kapitalističko slobodno tržište, najprije su mobilisani u “Rat za mir”. Potom su, tokom hiperinflacije izazvane sankcijama “međunarodne zajednice” protiv Srbije i Crne Gore, njihove plate, koje su u trenutku kada su izašli na demonstracije iznosile oko 1000 njemačkih maraka, svedene na dvije njemačke marke. Potom su ostali bez posla. Danas građevinski tajkuni sa predstavnicima bivših radnika vode pregovore o otkupu zemljišta bivše fabrike, na kojoj namjeravaju izgraditi stanove za prodaju.

U Crnoj Gori je i dalje (dakle od 1945. do 2013.) na vlasti (reformisana) Komunistička partija, koja se danas zove Demokratska partija socijalista. Partija, koja je članica Socijalističke internacionale, pobijedila je na svim izborima koji su u Crnoj Gori održani od uvođenja višestranačja do danas. Momir Bulatović je, nakon predsjednikovanja u Crnoj Gori, bio i predsjednik Jugoslavije. Danas je u političkoj penziji, trguje alkoholnim pićima. Svetozar Marović je i dalje moćna figura u Partiji – njen potpredsjednik. Milo Đukanović je i dalje premijer. Sredinom devedesetih on je počinio političko oceubistvo odbacivši Miloševića i njegovu politiku. Čovjek koji je na vlast došao na talasu srpskog nacionalizma 1989. politički je predvodio Crnu Goru do njene nezavisnosti, obnovljene na referendumu 2006. Pokret za nezavisnost bio je reakcija crnogorskog antiratnog, indipendističkog dijela društva na pokušaj srpske političke elite da Crnu Goru trajno stavi pod kontrolu Beograda. Centralna figura u oba procesa bio je Đukanović, no to je tek jedan od paradoksa njegove vladavine...

“Antibirokratska revolucija” je, zapravo, bila – kontrarevolucija. Odmah po instaliranju novog komunističkog rukovodstva, njihovu klasnu retoriku zamijenila je nacionalistička. Dvije sljedeće godine odvijala se neobuzdana fašizacija društva, kao ideološka priprema za ratove u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Benjaminov nauk pokazao se tačnim – uspon fašizma jeste svjedočio o neuspjeloj (zapravo – lažnoj) revoluciji. Sami jugoslovenski ratovi i sankcije iskorišteni su da ubrzaju ono što

je bilo suština disolucije Jugoslavije – tranziciju iz socijalizma u kapitalizam. Društveno-ekonomski procesi u proteklih četvrt vijeka koji se, ideološki retuširani, proglašavaju kao period uvođenja parlamentarne demokratije, tranzicije, sticanja nezavisnosti te EU i NATO integracija, u životnoj praksi donijeli su nešto sasvim drugo: fašizaciju, rat, rast nezaposlenosti, brisanje radničkih prava, privatizacijsku pljačku, komercijalizaciju zdravstva i obrazovanja, bujanje nejednakosti, deindustrijalizaciju i desekularizaciju.

Komunistička elita, djeca i unuci onih koji su iznijeli revoluciju 1941–1945, poništila je svaki od ideala na kojima je Komunistička partija došla na vlast. Nova klasa koja se razvila u jugoslovenskom socijalizmu, a na koju je Milovan Đilas upozoravao još krajem četrdesetih godina prošlog vijeka, iz privilegovane komunističke klase transformisala se, kroz tranziciju koju je iskoristila za uvećanje svoje moći i bogatstva, u novu političko-fnansijsku elitu. “Antibirokratsku” kontrarevoluciju, fašizaciju društva i tranziciju političkog i ekonomskog sistema sprovela je sama Komunistička partija Crne Gore. Ukoliko bi crnogorski komunistički rukovodioci iz 1946. bili u prilici suditi današnjima, reformisanima, jasno je da bi ovi bili osuđeni za veleizdaju.

### Bajke o tranziciji

U jednom od tajnih internih memoranduma američkog instituta za strateške analize “Stratfor” iz 2009. godine, koji je objavljen na WikiLeaksu, konstatuje se kako Međunarodni monetarni fond snosi svoj dio krivice za rat u bivšoj Jugoslaviji.

Mjere štednje koje je MMF nametnuo Jugoslaviji u predratnom razdoblju izazvale su društvene nemire koji su dijelom krivi za rat, smatrali su analitičari “Stratfora”: “Zbog globalne recesije, bilo koji ekonomski pokazatelji iz regije su vrlo važni. Pazite na bilo kakve neredne usljed krize u kojima sudjeluju radnici i sindikati. Nemojte zaboraviti da su mjere štednje MMF-a nametnute Jugoslaviji djelomično krive za početak rata. Moramo voditi računa o bilo kakvom ekonomski motiviranom socijalnom nezadovoljstvu”.

Problem sa Stratforovom analizom uzroka jugoslovenskih ratova devedesetih nije samo u tome što je netačna, nego i to što je cinično netačna.



Momir Bulatović





Da, MMF jeste jedan od krivaca za rat u Jugoslaviji, ali ne zato što je mjerama štednje na ulice izveo radnike i sindikate koji su poslije izazvali ratove, valjda da bi sebi dali destruktivnog oduška. Po "Stratforu", nezadovoljni su radnici pravo sa socijalnih protesta uskočili u uniforme nacionalnih armija, pa umjesto Internacionale zapjevali srpske i hrvatske nacionalističke pjesme. Neće biti. Rat nisu izazvali gubitnici koji su zbog MMF-ovih mjera završili na ulici. Izazvale su ga nacionalističke elite iz kojih će se regrutovati budući tranzicioni pobjednici na čelu sa tajkunima. U tome su uspjeli upravo zato što nije uspio protest radnika i sindikata, pa je klasni sukob zamaskiran etničkim ratovima, a radnici volšebno nestali da bi umjesto njih ostali samo Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Crnogorci... Rat i tranzicija u bivšoj Jugoslaviji nerazdvojivi su dio istog procesa, o čijem ratnom dijelu odlučuje sud u Haagu, a o tranzicionom Evropska banka, MMF i Evropska unija.

Odgovornost Trojke ne leži samo u izazivanju i, u najmanju ruku, nesprječavanju rata, nego i u legalizaciji ratne i poratne pljačke.

We, the People of former Yugoslavia imali smo priliku naučiti i da tranzicija, između ostalog, znači i sljedeće: tranziciju od lopova do biznismena. Ti lopovi su danas naši najprincipijelniji legalisti. Oni se protiv svakom nasilju. Oni poštuju svetost privatne svojine. Oni svojinu poštuju toliko da su rizikovali slobodu ne bi li je krađom stekli, stoga nikome ne dozvoljavaju slobodu da im tu imovinu oduzme. Kada su lopovi imovinu stekli, niko više od njih nije zainteresovan da sve nadalje teče legalno i nerevolucionarno. Onima koji su svojinu stekli bespravno, na raspolaganju su sva pravna sredstva da tu imovinu zaštite. Lopovi su tako uporišne tačke sistema, jer niko se odlučnije od njih neće suprotstaviti ideji redistribucije.

Tranzicija znači i tranziciju od fašista do demokrat. Ovom zemljom, ovim zemljama, početkom devedesetih vladali su fašistički režimi. Sa početkom rata, počela je i tranzicija. Kada su ratovi stali, tranzicija je nastavljena. Tranzicija se, nakon rata u Hrvatskoj, u Bosni i na Kosovu, pretvorila u Četvrti jugoslovenski rat. Nikada objavljeni, ali stoga ne manje strašni, sveopšti rat protiv siromašnih.

U prvobitnoj akumulaciji kapitala, što je, jasno, eufemizam za sveopštu pljačku, bogatiti su se mogli samo oni bliski fašističkim režimima. Danas tajkunski

portparoli, brižljivo raspoređeni na strateška mjesta, ističu kako su se bogati obogatili zato što su bili sposobniji. Nisu: obogatili su se zato što su bili privilegovani. Otud i njihov prezir prema ideji jednakosti – jer nejednakosti duguju sve što imaju.

Ideologija ovdašnjih tajkunskih elita danas nije ni nacionalizam, ni vjerski fanatizam, nego ovdašnja verzija neoliberalizma, priča o uspješnima. Vlasti su manje-više odlučne u deklarativim osudama fašizma. Vladina i skupštinska tijela slijede evropske upute i usvajaju planine projekata, zakona i odredbi koje jugoslovenske zemlje trebaju učiniti tolerantnim društvima politički korektnih građana. Vladajuća se klasa od fašista mirno transformisala u uspješne evropejce.

Sve su promijenili tako da sve ostane isto. Njihov neoliberalni socijalni darvinizam je u osnovi – fašizam. Iz ideje da je život takmičenje proizilazi ideja da pobjednik uzima sve. Iz toga, opet, proizilazi da je gubitnik obespravljen – gubitnik ne uzima ništa, osim onoga što mu dobitnik da. Proizilazi da je gubitnik višak. Iz toga opet proizilazi potreba da se viška otarasi. To se ponekad zove rezanje troškova, ponekad otpuštanje viška radne snage, a ponekad – etničko čišćenje.

Veličanje sposobnijih ne razlikuje se u biti od veličanja rasno, nacionalno ili kulturno superiornijih. Zato se teror većinske vjere i nacije iz devedesetih prirodno i spontano transformisao u teror sposobnijih i uspješnih dvijehiljaditih.

Njihova neoliberalna ideologija je nastavak fašizma drugim sredstvima. Današnje nacionalne finansijske elite rođene su u fašizmu devedesetih. Fašizam, u ovoj ili onoj formi, njihovo je prirodno okruženje. U održanju fašizma njihovi partneri su građani koje su opljačkali – zato je to savršen zločin. Dželat je od žrtve dobio punomoć, imao je, kako se kaže, puni demokratski kapacitet za egzekuciju. Masa je aplaudirala dok je dželat sjekao tuđe glave, uopšte ne razumjevši o čemu se u komadu, u komediji, valja naglasiti, radi, naivno vjerujući da je predstavi ime nacionalizam, ne primijetivši da je kapitalistička giljotina, u međuvremenu, posjekla i njenu tintaru. Kada domaćin udarcem sjekire kokiški otkine glavu, ona još neko vrijeme juri dvorištem.

Tranzicija je, hoću reći, posljednji u nizu ratnih zločina.

Ulazak ovdašnjih država u Evropsku uniju biće čin kojim će posljedice zločina biti konačno legalizovane, a

**Награда**  
од  
**100.000**  
**РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ!**



**100.000 РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ ДОБИЋЕ ОНАЈ КОЈИ ДО-  
ВЕДЕ ЖИВА ИЛИ МРТВА КОМУНИСТИЧКОГ ВОЂУ ТИТА.**

Овај злочинац бацио је земљу у нај-  
сећу несрећу. Као бољшевички агент, овај  
скрнавитељ цркава, попов и друмски раз-  
бојник хтео је да образује у земљи совјет-  
ску републику, а к томе је уобразио да је  
он позван да „ослободи“ народ. За оствар-  
ење тога циља он се спрема у шпанском  
грађанском рату и у Совјетској Унији, где  
је упознао све терористичке методе  
ГПУ-а, методе скрнављења културе и  
животињског уништавања људских жи-  
вота.

Ова његова „ослободилачка акција“,  
која је имала да утре пут бољшевизму,  
том најгрознијем политичком режиму на  
свету, одузела је имање, добро па и жи-

вот хиљадама људи. Она је само пореме-  
тила мир сељака и грађанина и бацила  
земљу у неопisivу беду и невољу. Пору-  
шене цркве и спаљена села трагови су  
којима је он прошао.

**СТОГА ЈЕ ОВАЈ ОПАСНИ БАН-  
ДИТ У ЗЕМЉИ УЦЕЊЕН СА 100.000  
РАЈХСМАРАКА У ЗЛАТУ.**

Онај који докаже да је овог зло-  
чинца учинио безопасним или га преда  
најближој немачкој власти не само што  
ће добити награду од 100.000 Рајхсма-  
рка у злату, него ће тиме извршити и  
једно национално дело, јер ће ослободи-  
ти народ и отаџбину од бича бољшевичког  
крвавог терора.

**Врховни заповедник  
немачких трупа у Србији**

У ЈЕКУ БОРБИ НА СУТЈЕСЦИ И ЗЕЛЕНГОРИ, КАО И КАСНИЈЕ,  
ОКУПАТОР ЈЕ ИЗДАО И СПЕЦИЈАЛНЕ ПОТЈЕРНИЦЕ ЗА ТИТОМ,  
КАО ШТО СУ БИЛЕ ТАЛИЈАНСКА ПОЛИЦИЈСКА „ОБЗНАНА“ (СЛИ-  
КА ЛЈЕВО) И БЕРЛИНСКА УЦЈЕНА НА ПЛАКАТИМА ИСТАКНУТИМ  
У СВИМ МЈЕСТИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ (СЛИКА ДЕСНО)



Herfried Münkler

zločinci amnestirani. Ulaskom u Evropu pod sve se podvlači crta. Demokratizacija ovdašnjih društava i članstvo u EU primarni je interes naših fašističkih lopova: ništa njih neće tako dobro čuvati kao demokratija. Institucije koje čuvaju kapital krupniji i krvaviji čuvaće i njihove kapitale – bolje nego što bi to mogao bilo koji sistem koji bi oni ikada mogli sami izgraditi.

Kao što smo odbacili tezu da je “Zapad kriv za sve”, tezu koju su devedesetih koristile nacionalističke elite u Srbiji i Crnoj Gori, moramo odbaciti i tezu da je Zapad dobrodušni civilizator, koji je sa tugom i zebnjom posmatrao naše divljačke sukobe da bi se konačno umiješao i kultivisao nas, pripitomio i oplemenio, prosvijetlio, ukratko, te pozvao da se i mi pridružimo onima koji već žive u Raju demokratije i kapitalizma – Evropskoj uniji.

U toj bajci MMF je neka vrsta istočnjačkog učitelja koji, a da to čak nije ni paradoksalno, stiže sa zapada. On uči da je, prije nego pobijedimo opake neprijatelje slobodnog tržišta i otvorenog društva, nužno pobijediti – sebe. Taj učitelj uči o harmoniji – da bismo se sjedinili sa bestjelesnim, vječnim tržištem, najprije moramo savladati sopstvene inhibicije, koje se javljaju u formi socijalno osjetljive države. Moramo savladati nagone, čiji su glasni i zamorni agenti rednici i osiromašeni. Moramo prevladati sopstvene antagonizme, koji uzimaju spoljašnju formu društvene borbe. Kada sve to prevaziđemo, kada nakon posljednjeg testa Veliki učitelj procijeni da smo konačno spremni... Doista – doista, što onda?

### Imperijalna EU

Politika proširenja EU je, između ostalog, i oblik imperijalne politike. Ciničnost tog koncepta, zasnovanog na ideji da se pristupanje Imperiju odvija po principu “prvo standardi, potom članstvo”, leži u tome što se “članstvo” doživljava kao privilegija, koja se zavrjeđuje serijom kvalifikacionih zadataka koje moramo obaviti ne bismo li zaslužili da postanemo dio Imperija – član EU. Ukratko: trebamo zavrijediti da budemo pokoreni. Možemo li zamisliti situaciju u kojoj Britanska imperija od Indije zahtijeva da položi, na primjer, sedam ispita, pa tek nakon toga može postati dio Imperija? Ili da Francuska Alžiru diktira uslove pod kojima će Alžir zavrijediti da postane francuska kolonija?

U knjizi *Imperiji: logika svjetske vladavine – od Staroga Rima do Sjedinjenih Američkih Država* Herfried Münkler, profesor političke teorije na berlinskom Humboldt-u, piše kako svaka imperija prolazi kroz dvije faze: ekspanzije i konsolidacije, pri čemu je ova druga takozvana “civilizatorska” faza. U fazi ekspanzije Imperij uspostavlja vojnu i ekonomsku premoć, dok u svojoj “civilizatorskoj” fazi svoju moć betonira na političkom i ideološkom polju.

Michael Mann saopštava sljedeću dijagnozu: “Pokazuje se da je American Empire u vojnom smislu div, u ekonomskom parazitski saputnik, u političkom šizofreničan, a ideološki je utvara”. Doista: teško da više ima nekoga ko doista vjeruje da je Amerika svjetionik demokratije i ovlašteni distributer ljudskih prava. Američka neoliberalna ekonomija je u ritama, a političko širenje američkih vrijednosti ustupa mjesto vojnom. Američka ideologija je probušeni dolar.

Stoga je, po Münkleru, jasno da Amerika nije uspješno prekorila augustovski prag, prelaz sa faze ekspanzije u fazu dugog trajanja. Oktavijan, kojem je 27. godine prije Hrista Senat dodijelio ime Augustus (“uzvišeni”), kada je procijenio da je carstvo napokon čvrsto na nogama, smanjio je broj legija sa 70 na 25 i otpustio 120 000 vojnika – ogromnu cifru u to vrijeme. Istinski konsolidovano i trajno carstvo čuvaju njegova ekonomija, politika i ideologija, ne gola vojna sila.

Münklerova je procjena da je Amerika, nepovratno, imperija u silasku. Njeno mjesto velike imperijalne sile Zapada, koju je naslijedila od Britanije, u Münklerovoj viziji ima zauzeti Evropska unija. Stoga naslov posljednjeg poglavlja njegove knjige nosi naslov “Imperijalni izazov Evrope”. Koje završava riječima: “... imperijalni poreci imaju uglavnom mekane granice u kojima se zah-tjev središta za redom postupno gubi. Na mjesto granica stupaju granični prostori. Evropa će, ako se ne želi opteretiti i na kraju doživjeti slom, morati preuzeti ovaj imperijalni model određivanja granica. U načelu već sadrži takav poredak, s obzirom na to da se vanjske granice Evropske unije razlikuju od schengenskih granica, a ove se pak razlikuju od zone eura. Taj bi model trebalo i dalje razvijati kako bi vanjske granice Evrope bile istodobno stabilne i elastične. To uključuje utjecaj na periferiju koji više slični imperijalnim odnosima nego odnosima među državama. Budućnost Evrope dakle neće moći bez posudbi od modela imperijalnog poretka”.

## Alisa u zemlji Periferije

Zemlje bivše Jugoslavije imaju na fer i demokratskim izborima izabrane vlade, ali političkim, ekonomskim i društvenim životom ovih zemalja upravljaju SAD i Trojka. Kao pripremu za “punopravno članstvo u prestižnom klubu”, kako izaslanici EU u TV izjavama lokalnom stanovništvu objašnjavaju članstvo u Uniji, SAD i Trojka sprovode jedinstveni društveni eksperiment dvostrukog pročišćenja. Sa jedne strane, sprovode se takozvane antikorupcijske inicijative, koje ovdašnji korumpirani, tranzicioni kapitalizam treba da pretvore u navodno čisti, nekorumpirani kapitalizam zapadnog tipa. Sa druge, odvija se proces takozvanog “suočavanja sa ratnom prošlašću” i pomirenja. Druga inicijativa za cilj ima normalizaciju posljedica rata, prva normalizaciju tranzicije. Koja, kako je već rečeno, i sama predstavlja posljedicu rata. Obje forme “pročišćenja” su, treba li napomenuti, striktno performativne i ostaju sa one strane istine i pravde.

Klasični primjer performativnosti inicijativa za “suočavanje sa prošlašću” je Srebrenica: svjetski lideri tu drže dirljive govore u kojima padaju patetične zakletve poput “nikad više!”, tu je izgrađen i impresivan memorijalni centar, itd... Ali Srebrenica ostaje dijelom Republike Srpske, što je praktična posljedica vojne akcije vojske Republike Srpske, tokom koje je počinjen genocid. Politika “suočavanja sa prošlašću” ne podrazumijeva poništenje praktičnih političko-teritorijalnih posljedica genocida u Srebrenici – izmještanje Srebrenice iz Republike Srpske, na primjer, ili pak ukidanje te tvorevine u čijim temeljima stoji genocid i politika etničkog čišćenja, planskog silovanja i neselektivnog bombardovanja gradova.

Što se tranzicije tiče, jasno je da bez nacionalizacije, koja bi poništila posljedice tranzicione pljačke i privatizacije zajedničkih dobara, o pravdi nema ni govora. Kao što je jasno da o nacionalizaciji neće biti ni govora: može li neko makar zamisliti da EU podrži balkansku vladu koja bi sprovela nacionalizaciju? Nacionalizacija bi izvjesno bila protumačena kao “nedopustivo odustajanje od evropskog puta”.

Kako, dakle, izgleda praksa dviju performativnih borbi: one za istinu o ratnoj prošlosti i one protiv korupcije? Prije svega, obje su prakse vrlo uspješne u svojoj osnovnoj nakani: da donesu promjene nakon kojih će sve ostati isto, čime će proces normalizacije biti okončan.

Pogledajmo što je proces pročišćenja ratne prošlosti donio u Srbiji, koja je tokom devedesetih vodila najagresivniju ratnu politiku i izvršila agresiju na dvije susjedne države – Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku. U Srbiji je na vlasti koalicija Socijalističke partije Srbije, dakle partije Slobodana Miloševića, i Srpske napredne stranke, koja je nastala iz Srpske radikalne stranke, partije koja je tokom ratnih devedesetih funkcionisala kao radikalno krilo Miloševićevog SPS-a. Rezultat bezbrojnih “inicijativa” za “pomirenje i istinu” o ratu je, dakle, to da su se na vlast vratili oni koji su taj rat vodili. Naravno, oni se sada na vlast vraćaju uz punu podršku EU, jer sada ne vode ratnu, nego politiku EU integracija. Kada je nedavno otkriveno kako je premijer Srbije, bivši portparol a sadašnji predsjednik Miloševićeve partije, blisko saradivao sa najvećim narko-klanom u Srbiji, EU je premijeru dala podršku i istakla kako se afera lansira da bi se zaustavile EU integracije.

Stvari slično stoje i sa antikorupcijskim pročišćenjem. U ovdašnjim demokratijama antikorupcijska borba je – kao i čistke u staljinizmu – permanentna. Ako liberalna demokratija neprekidno istrajava na borbi protiv korupcije, nije li to zato što je korupcija inherentna liberalnoj demokratiji? Zato što je inherentna, antikorupcijska borba nikada neće biti dovršena: korupcija nikada neće biti pobijeđena.

A kako bi i mogla biti kada u središtu civilizacije koja je u stalnoj borbi protiv korupcije stoje banke, najkorumpiranije institucije u istoriji čovječanstva?

Što bi stranac, koji bi se poput Alise u zemlji čuda našao u ex-YU zemljama, primijetio o ovdašnjoj antikorupcijskoj borbi? Neprijatelj je nevidljiv, no stoga ne i manje opasan...

U borbi protiv korupcije nije dovoljno da učestvuje država. Ne: za konačan uspjeh potrebno je da se uključe građani, potrebna je lična inicijativa. Stoga sistem novinskih oglasima, bilbordima, TV, radio i internet reklamama građane poziva da uoče i prijave korupciju. Gradovi su prepuni javnih poziva na doušništvo. Tako se formira nova verzija Hristove zapovijesti: prijavi bližnjeg svog. Kao etički uzor instalirana je figura korporativnog novinara, koji funkcionise kao plaćeni javni moralizator. Javni prostor je pretvoren u prostor linča, a mediji u profesionalne bacače prvog kamena.

Građani snimaju korupciju (kako ekonomsku, tako i nepatriotsku i antireligioznu) i snimke, bila to krivo



Slobodan Milošević





parkirana kola sa službenim tablicama ili tvitovi, pa svoje nalaze dostavljaju medijskoj policiji. NVO otkrivaju mahinacije i zahtijevaju akciju tužilaštva. Mediji otkrivaju afere i alarmiraju javnost. Svi oni funkcionišu kao ekstenzija represivnog sistema, koji mobilise čitavo društvo. Na djelu je neprekidno vanredno stanje, permanentni rat protiv korupcije. Čitav javni prostor pretvara se u bojno polje. Neprekidno se traže nova hapšenja – evropski zvaničnici u svojim staljinističkim poslanicama građanima balkanskih država pozdravljaju svako novo hapšenje, ali dodaju da to nije dovoljno i da očekuju još. Paradoks je u sljedećem: više hapšenja znači uspješniju borbu protiv korupcije. Ako nema hapšenja, to ne znači pad stope kriminala, ne znači da je korupcija suzbijena, nego da nedostaje “antikorupcijska inicijativa”. Cilj nije društvo u kojem se neće hapsiti jer nema zbog čega, nego upravo suprotno: društvo koje će neprekidno hapsiti jer uvijek ima zbog čega. U krajnjem, hapšenja nikada ne smiju prestati, proces samopročišćenja sistema nikada ne okončava, jer čitava antikorupcijska mreža kao neprozirni veo prekriva suštinsku korupciju, crno srce sistema.

Kada nas sistem koji počiva na finansijskim institucijama koje ljude ostavljaju bez kuća i životnih ušteđevina poziva da prijavimo ljekare i službenike koji traže mito ili prodavače koji nam nisu dali fiskalni račun, jedini dostojanstven odgovor je nužno ciničan: “Dakle, korumpirani policajci, ministri, čak i lideri, čitava politička klasa spada u one čija korupcija nije prihvatljiva? Ali svi su oni ionako samo potrošni službenici špekulativnog kapitala, koji ostaje izvan zakona. Možemo li se stoga dogovoriti ovako: dobro, pohapsićemo, ako treba na gradskim trgovima povješati svoje korumpirane lidere. Ali kada to završimo, možemo li preći na javna strijeljanja predsjednika banaka i *hedge* fondova? Ne? Ah, onda ništa”.

Možda bi strancu, koji kao Alisa među džinovskim pečurkama hoda ispod billboarda koji pozivaju: “Zaradite tako što ćete prijaviti korupciju”, bilo očito ono što nije jasno stanovnicima Periferije: da ono što je korumpirano ne može izgnati korupciju. Doista ne može, ali može sporadično sprovoditi iluziju pravde, zapravo njenu parodiju koja nosi ime “pravna država”, a u kojoj je pravo trajno odvojeno od pravde i istine, zapravo funkcionise ne samo nezavisno od njih, nego i kao njihova supstitucija.

## Nije moralno biti etičan

Istina do koje se dolazi dvostrukim pročišćenjem pod pokroviteljstvom SAD-a i Trojke nije dakle obavezujuća i nije djelatna. Kao što istina o ratnim zločinima ne poništava političke posljedice tih ratnih zločina, tako ni istina o tranzicijskoj korupciji ne poništava posljedice tranzicije.

Kada se desio WikiLeaks, javnost država nastalih raspadom Jugoslavije imala je priliku, čak i ako pretpostavimo da to ranije nije znala, uvjeriti se u kolonijalni status svojih država. Iako je ciljala na to da ostvari realne posljedice, ni ova istina nije uspjela u tome.

Istina je, dakle, bila svuda oko nas, pa opet, bilo je u tom sveopštem trijumfu istine nešto temeljno lažno, nešto što nam govori da istina ipak nije pobijedila, da je istina u ovoj priči o istini upravo ono nešto što u čitavoj priči nedostaje.

Da bismo se dosjetili što nedostaje, prisjetimo se jednog radikalnog Kantovog primjera etičkog djelovanja.

Benjamin Constant, polemišući sa Kantom, konstatuje da bi “moralno načelo, na primjer, da je reći istinu dužnost, ako se uzme apsolutno i izolovano, učinilo svako društvo nemogućim”. I dodaje da bi, prema Kantu, čovjek kod kojega se od ubice koji ga jure sakrio njegov prijatelj, ukoliko bi ubice upale u njegovu kuću i upitale ga krije li svog prijatelja, imao dužnost da kaže “da”, jer bi laž značila zločin prema istini kao apsolutnoj vrijednosti.

Kant, koji zapravo nije naveo primjer koji mu je Constant pripisao, u svom odgovoru rekao je da bi čak i u tom slučaju čovjek trebao reći istinu, i nastavio objasnjavati kako je jedino etičko djelovanje ono u kojem udjela nema “subjektova patologija” – njegovi interesi, naklonosti i dobit. Kantov minimum etičkog djelovanja praktično je neostvariv. Jer minimum je ujedno i maksimum: nema djelimično etičkog čina. Za svu sivu zonu djelimičnog, tu je moral kojim se dogovorno definiše kada je i pod kojim uslovima društveno prihvatljivo netičko djelovanje. Otud je demokratski poredak, koji sebe definiše kao najmanje loš od svih, kao poredak konsenzusa, transparentnosti, kontrole i sredine, ravnodušan prema etičkom koje stvari uvijek zaoštrava, a sredinu cijepa i vuče ka krajnostima.

Otud se WikiLeaks pokušalo svesti na ventil demokratskih društava, kao mogućnost da se smijemo golom caru, kao satisfakcija podanika, pardon – građana. Ima, naravno, nešto utješno u tome da je moćnima neprijatno zbog stvari koje se saznaju o njima. Moćnima je, uostalom, uvijek neprijatno: svaki vladar zna koja je skrivena, ali uvijek prisutna strana vladanja – zna da je vladanje neprekidno odlaganje trenutka kada će ga svjetina objesiti. Kada Assange nije pristao na ulogu društvenog ventila, kada se pokazalo kako je njegova nakanaleko radikalnija, uslijedio je obračun sa njim.

U svakoj priči o promjeni svijeta, pa i onoj o WikiLeaksu nakon kojega, oh yeah!, “ništa više neće biti isto”, nedostaje nešto. Ili preciznije: neko.

Nedostajemo mi. Jer mi smo najpouzdaniji saveznici sistema nepravde na koji se žalimo. Ovdje se ne radi o tome da “sam budeš promjena koju želiš vidjeti” i sličnim budalaštinama. Radi se o tome da su naši zahtjevi za istinom čvrsti i principijelni sve dok istina ne zaprijeti da naudi našem komforu, našim prijateljima, rođacima, naciji, državi, ideološkoj istini... bilo čemu do čega držimo. Nju, istinu, nekako uvijek očekujemo od drugih, dok mi po pravilu imamo takozvane više razloge zbog kojih suspendujemo istinu koja bi mogla naudi našoj stvari. Od drugih očekujemo da, kao Aristotel, vole Platona, ali još više vole Istinu. Mi, pak, imamo svoje razloge zbog kojih ćemo se ponašati kao neko ko je prijatelj istine, ali još bolji prijatelj svojih prijatelja. Assangeov slučaj – podsjetimo, njega su najprije pokušali moralno diskreditovati pričom o silovanju, a potom pravno odstraniti – pokazuje kako je u današnjim zapadnim društvima nezakonito i nemoralno biti etičan.

Još jedan uočljiv rezultat projekta “suočavanja sa istinom” o jugoslavenskim ratovima je odsustvo zajedničke istine: i Srbi i Hrvati i Bošnjaci i Crnogorci i Albanci imaju svoje istine o tome što se desilo i ko je kriv. Krivi su, kao i uvijek, oni drugi. Sada smo demokratske države, a tako stvari stoje sa demokratijom, njenom pravnom državom i istinom. Kako u *Mračnom raspadu* primjećuje Badiou, poenta pravne države je u sveopštoj usklađenosti sa zakonom, ne sa istinom. Demokratija je

pokušaj prevazilaženja antagonizama: reci mi svoju istinu, ja ću tebi reći svoju, razgovarajmo o tome kako je istina da nema istine, ako imamo ozbiljan problem, organizujmo parlamentarnu komisiju koja će donijeti niz zaključaka koje će svako moći tumačiti onako kako mu odgovara, o čemu svakako treba razgovarati i čuti riječ stručnjaka... Odgodama i pozivima na dijalog *polemos* i *stasis* mogu biti samo odgođeni, ne i zaustavljeni. Šta bi va sa “prevaziđenim” antagonizmima, vidjeli smo u ratovima za raspad Jugoslavije – kada su na površinu isplivali svi potisnuti antagonizmi i nesravnjeni računi iz Drugog svjetskog rata.

Šta je nakon katastrofe devedesetih bilo sa jugoslavenskom, činilo se nesalomivom, državnom istinom? Nije li fašistički nakot izgrizao istinu o NOB-u, nisu li novine, knjige i enciklopedije danas pune njihovih brabonjaka? Crni pacovi crvenih očiju na policama sa knjigama iz kojih smo učili istoriju – tako izgleda nacionalno pomirenje. Ona, nacionalna pomirenja, bila su potrebna da bi ratovi između naših nacija mogli početi. Pozivi na pomirenje bili su tek dio priprema za rat.

Ideja je: pod pokroviteljstvom Evrope utvrditi istinu o našim zločinima, dakle o nama, u međuvremenu ući u EU, i tako trijumfalno okončati naše istorije. Ne slučajno, naši političari o “ulasku u EU” govore kao o “povratku tamo gdje smo oduvijek pripadali”. A što ako je izmaštana majka Evropa u čiju utrobu ćemo se vratiti – matica Aliena?

Sa jedne strane takva majka, sa druge zakon očeva koji su već iscrkali konture novog balkanskog krvoprolića. Kada se poredak istražnih odbora raspadne, budući mi i budući oni će već gotove šablone, kao djeca bojanke, samo popuniti svježom krvlju.

Potisnuti ratni antagonizmi i užasna količina nepravde koju je donijela tranzicija – sve mogućnosti za katastrofu su doista otvorene.

Ali je otvorena i ona jedna istinska mogućnost: da neminovni revolt ovoga puta krene u drugom smjeru, ka nečem drugačijem i boljem.



Benjamin Constant